

Burbelo B. Features of Criminal's Track on Crime Scene Connected with Explosive Devices and Explosives as Source of Information to Offender's Identification

The article deals with the views of scientists on the investigation of crimes related to criminal explosions. There are highlighted the problems of forensic analysis of the trace of a crime committed with the use of explosive devices and explosives. The author analyzes problems of detecting and obtaining the traces of the explosion and preservation of the trace pattern.

The trail picture of a crime committed with the use of an explosive device and explosives is diverse. It encounters all the set of possible material and ideal traces, since people and things interact in the mechanism of the event and form the ideal traces of memory and material traces-objects, traces-reflections, trace-substances. The traces of the explosion include: - mechanical damage to the environment (soil), other material of the surface, surrounding objects, living persons from the explosive wave (funnels, faults, chop, local deformations, traumatic damage to people, etc.) from fragments (dents, Scratches, fragmentation holes); Thermal damage (smudging, melting); - remnants (fragments, parts) of the explosive device (metal, glass or plastic parts of the body of the device, electric wires, wire and fire cord, parts of the body, mechanical detonator, parts or fragments of the clock mechanism and elements of power supply, etc.).

Situational studies on the crime scene investigation involving the use of explosive devices and explosives are always retrospective. Such studies are based on the study of a complex of various traces and objects that are formed before and after explosions, simulation of the situation and the reconstruction of explosive devices and aimed at identifying significant features of the dynamics of the mechanism of committing criminal explosions.

The on-time investigation of the traces of an explosion allows to obtain significant information about the explosive device used, its quantitative and qualitative characteristics, as well as to provide the necessary information for the discovery of other material evidence and the identification of persons involved in the commission of the crime.

Key words: *crime scene, trail pattern, explosive devices, explosives, identity of the offender.*

УДК 343.985

Є. Л. Галагура

**ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ОКРЕМИХ
СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПРИ
РОЗСЛІДУВАННІ УМИСНИХ УБИВСТВ З
МОТИВІВ РАСОВОЇ, НАЦІОНАЛЬНОЇ
ЧИ РЕЛІГІЙНОЇ НЕТЕРПИМОСТІ**

У статті розглянуто специфіку тактики окремих слідчих (розшукових) дій при розслідуванні умисних убивств з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. Визначено, що труднощі обрання правильної тактики проведення окремих слідчих дій при розслідуванні злочину цього виду, обумовлені складним механізмом доведення мотиву злочину, неоднозначною правовою оцінкою дій винних, з відсутністю необхідного та достатнього криміналістичного забезпечення процесу розслідування цих злочинів. Автор зауважує, що особливість тактичних прийомів при проведенні таких слідчих дій як, огляд місця події, огляд трупа, допит підозрюваного, допит свідків та призначення

експертизи полягає в необхідності діяти обережно, застосовувати нетрадиційні версії та розробляти для допиту питання, які будуть спрямовані на розкриття мотиву злочину.

Ключові слова: *мотив, нетерпимість, тактика розслідування, огляд місця події, огляд трупа, допит.*

Постановка проблеми. Україна історично є багатонаціональною, багатоконфесійною державою, на території якої сторіччями проживають різноманітні етнічні та релігійні спільноти. Толерантне ставлення до расових, національних, етнічних та релігійних відмінностей є традиційною рисою українців. Преамбула Конституції України вказує, що українській народ складений з громадян України всіх національностей, а ст. 11 Основного Закону закріплює, що держава сприяє консолідації та розвиткові української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвиткові етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України [1]. Натомість посилення процесів глобалізації, міграції населення, викликані локальними військовими конфліктами та міжнародною й економічною кризою, в останні десятиріччя спричинили нову хвилю переїзду до України в пошуку притулку, роботи, кращої соціальної та економічної долі людей з усього світу, а особливо з «гарячих точок» планети, мусульманських країн та країн території Індокитаю. До того ж внутрішня політична та економічна криза, війна на Сході України детермінували внутрішню міграцію населення. Ця ситуація послабила вкорінений баланс толерантних міжрасових, міжнаціональних та міжрелігійних взаємин всередині країни та згенерувала спалах насильства в українських містах, заснованого на ненависті до «чужинців». Більш за всіх «відзначилась» у кримінальній статистиці Слобідська Україна, на території якої був скоєний низка злочинів з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, у тому числі одне вбивство [2]. Для стримування розповсюдження цих злочинів, особливо в їх радикальній формі вбивства, актуальним є вивчення тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій при розслідуванні умисних убивств з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика розслідування умисних убивств з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості в останні роки знайшла відображення в наукових працях таких учених, як Є.Л. Галагура, Л.В. Дорош, І.М. Осика, Т.А. Пазинич, А.В. Савченко та ін. Специфіка окремих тактичних прийомів розслідування вбивств означеного виду проаналізована в декількох методичних рекомендаціях, сформованих для використання правоохоронними органами. Натомість комплексного дослідження тактики розслідування умисних убивств з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості проведено не було.

Формування цілей. Автор ставить перед собою мету визначити особливості тактики окремих слідчих (розшукових) дій при розслідуванні умисних убивств з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості.

Виклад основного матеріалу. Сутність злочину, скоєного з ненависті, полягає в тому, що злочинець учиняє його з мотивів, викликаних його особистим ненависницьким (упередженим) ставленням до жертви, котра має специфічний статус чи належить до певного соціального прошарку (зокрема, це іноземці, люди іншої раси чи кольору шкіри, представники інших релігійних конфесій, особи з нетрадиційною сексуальною орієнтацією, інваліди, малолітні) [3, с. 175]. Л.В. Дорош зазначає, що соціальна детермінація досліджуваних злочинів полягає не стільки в зовнішніх обставинах, скільки у внутрішніх умовах, що визначають морально-психологічну специфіку особи злочинця [4, с. 166].

Відповідно, умисне вбивство, учинене з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості (п. 14 ч. 2 ст. 115 КК України [5]) кваліфікують тоді, коли винний прагне продемонструвати людську неповноцінність потерпілого, через належність останнього до конкретної раси, нації (національності) чи етнічної групи або релігійної конфесії (вірвчення) та внаслідок цього виявляє своє упереджене, ненависницьке ставлення до нього. Тобто для кваліфікації злочину за п. 14 ч. 2 ст. 115 КК України потрібно встановити конкретний спеціальний мотив, що може поєднуватися з іншими спонуками (помста, корисливість, хуліганські мотиви) і водночас має серед них домінувати (прагнення винної особи вчинити фізичну розправу з потерпілим у зв'язку з його расовою чи національною приналежністю або релігійними переконаннями й тим самим принизити честь і гідність певної раси, нації або конфесії). До цього, як вказує Є.Л. Галагура, також належать бажання спровокувати або розпалити національну, расову чи релігійну ворожнечу та ненависть, продемонструвати шовіністичний світогляд або ксенофобію щодо всіх інших чи конкретних груп людей (наприклад, викликати через умисне вбивство загострення міжнаціональних чи міжконфесійних стосунків, масові заворушення тощо) [6, с. 67].

Отже, тактика слідчих дій при розслідуванні умисних убивств на ґрунті ненависті має бути спрямована насамперед на доведення спеціального мотиву расової, національної чи релігійної нетерпимості.

На переконання Т.А. Пазинич, слідчий повинен організувати проведення на місці події комплексу дій та заходів, спрямованих на вирішення таких тактичних завдань: 1) виявлення, фіксація та вилучення слідів злочину та інших речей і документів, що можуть мати значення для встановлення істини в справі; 2) установлення часу, місця й способу вчинення злочину; 3) установлення потерпілих від події злочину; 4) установлення виду й характеристики засобів та зброї, якщо такі були використані під час учинення злочину; 5) установлення характеру нанесеної злочином шкоди, а також приблизний розмір матеріальних збитків (якщо такі на цей момент виявлено); 6) установлення всіх можливих свідків та очевидців події злочину; 7) установлення обставин скоєння злочину, що мають значення для початкової кримінально-правової кваліфікації події, визначення кола підозрюваних осіб, напрямів організації роботи з розшуку, перевірки, затриманню причетних до вчинення злочину осіб і притягненню

їх до кримінальної відповідальності (у рамках виконання цього завдання потрібно встановити ознаки зовнішності й особливі прикмети підозрюваних, дані про транспортний засіб, що використовували, індивідуальні ознаки інших об'єктів, що використовували злочинці); 8) установити шляхи можливого підходу злочинців на місце вчинення злочину й відходу з нього, а також місць розташування на цих шляхах технічних засобів спостереження та фіксації (стаціонарних камер відеоспостереження); 9) ужити заходи із затримання злочинця одразу після вчинення злочину (наприклад, із залученням сил і засобів патрульної поліцейської служби, ДСО чи інших служб, підрозділів) [7, с. 261-262].

Охарактеризуємо тактичну специфіку окремих з указаних науковцем слідчих дій, які, на нашу думку, є визначальними для діяльності слідчого при доведенні мотиву расової, національної чи релігійної нетерпимості.

Тактичні особливості, обумовлені характером цього злочину, проявляються при провадженні огляду місця події. Адже саме огляд може дати інформацію, потрібну для організації розслідування, визначення його можливих напрямів, висування версій про характер події, його учасників та інші обставини. Так, при здійсненні огляду місця події варто враховувати, що дії винного були спрямовані безпосередньо на демонстрацію мотиву здійснення злочину, або супроводжуються діями чи висловленнями, що декларували наявність мотиву національної, расової або релігійної ворожнечі чи ненависті.

Особливу складність огляд місця події представляє в ситуації, коли вбивство було скоєне в процесі або в результаті проведення таких масових заходів, як мітинги, ходи, маніфестації тощо. Варто враховувати, що спосіб здійснення вбивства може бути вкрай жорстоким. Окремі частини трупа вбитого можуть розташовуватися по всій довжині огляду місця події.

Відповідно при здійсненні огляду місця події увага повинна бути звернена на сліди, які не відносяться до категорії традиційних. Наприклад, якщо на місці події залишилися друкована продукція, плакати, гасла або їх частини, потрібно не тільки сконцентруватися на їх наявності, але й зафіксувати їх точне місце положення щодо місця здійснення злочину, нерухомих об'єктів, розташованих поблизу, відносно один одного. Слід мати на увазі, що перераховані місця можуть бути складовими частинами місця події, але можуть перебувати й в інших приміщеннях, на інших ділянках місцевості, і тоді вони будуть об'єктами самостійних слідчих оглядів (приміщення або ділянки місцевості). При огляді кожного із цих місць виявленню, фіксації та дослідженню підлягають сліди, що свідчать про здійснення тих або інших дій саме із мотиву національної, расової або релігійної нетерпимості.

У разі скоєння вбивства на ділянках місцевості (на площах, вулицях тощо) інтерес будуть представляти будинки й споруди, двори, що перебувають поблизу від місця події, по ходу руху певної публічної акції чи демонстрації або переміщення тих, хто брав участь у здійсненні злочинних дій, і тих, хто опинився в числі потерпілих від таких дій. Місця знаходження можливих очевидців події можуть бути досить різноманітні, оскільки такого роду події

завзвичай привертають увагу великої кількості людей: випадкових перехожих, мешканців прилеглих будинків, а також тих, хто працює у розташованих поблизу будинках, офісах, магазинах, павільйонах, кіосках тощо.

Огляд трупа має бути проведено за такою тактикою. Слідчий повинен упевнитися, що на трупі (безпосередньо на тілі та одязі) потерпілого відсутні особливі написи, відмітки або інші повідомлення, які б указували на виокремлення національного, расового або релігійного мотиву вчинення злочину (такими відмітками можуть бути вирізи на тілі чи малюнки на одязі, образливі висловлювання для представників певної етнічної або релігійної спільноти). Крім того, при огляді трупа з безліччю колото-різаних ушкоджень, варто шукати сліди крові. При відсутності останніх, варто дійти висновку про те, що трупа до місця його виявлення було доставлено.

Не менш важливим джерелом одержання інформації із зазначеної категорії справ є численні допити всіх учасників. Тому окремо слід зупинитися на тактиці проведення допиту при розслідуванні умисних убивств з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. Традиційно тактичні особливості провадження допитів розглядаються залежно від того, яке процесуальне положення займає допитуваний у цій кримінальній справі: чи є він підозрюваним, обвинувачуваним, свідком або потерпілим.

Що стосується допиту підозрюваного, то передусім потрібно з'ясувати: чи не є допитуваний членом якої-небудь партії, суспільного руху або іншої громадської чи релігійної організації; якщо є, то коли та за яких обставин вступив, чому, від кого довідався про існування (створення відповідної партії або руху); що спонукало до участі в діяльності саме цієї партії: мети, засоби їх діяльності, гасла, лідер тощо; яка його національність, яка його етнічна самоідентифікація; чи має місце в нього почуття ворожнечі, ненависті, нетерпимості до представників іншої раси, національності або релігії, якщо так, то до якої саме, чому; які причини виникнення нетерпимості стосовно представників тієї або іншої національності, раси, релігії; яка причина вибору саме злочинної поведінки для вираження своїх почуттів і досягнення бажаних результатів; які причини або обставини, через які винний опинився на місці здійснення злочину; чи знав він потерпілого раніше, які стосунки між ними були; який був характер дій потерпілого до здійснення злочину, безпосередньо перед початком злочинних дій; які мали місце причини виникнення конфлікту на етнічному ґрунті; які були причини вибору конкретного способу здійснення злочину, конкретного місця та часу його здійснення, а також конкретного об'єкта злочинного посягання. Якщо винний не був членом відповідної націоналістичної партії або іншої радикальної групи та не брав участь раніше в її акціях, важливо з'ясувати, чому він взяв участь у здійсненні конкретного злочину. Зокрема, чи не були злочинні дії ним скоєні за замовленням і за винагороду.

Від того, що і як відповість підозрюваний на наведені вище питання, залежить оцінка слідчим об'єктивності та повноти даних ним показань, прогнозування поведінки допитуваного в процесі дальшого розслідування, рішення про його участь у таких складних з емоційно-психологічної точки

зору слідчих діях, як очна ставка, пред'явлення для впізнання, перевірка показань на місці тощо.

Важливою з тактичної точки зору при розслідуванні умисних убивств з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості є така слідча дія, як допит свідків. У ході допитів свідків по можливості повинні бути отримані відповіді на питання: чи знав кого-небудь із осіб, які брали участь у здійсненні злочину, раніше, якщо так, то які стосунки між ними склалися, чому; які були, на його думку, мотиви злочинного посягання, чому він так вважає; якими словами (висловами) супроводжували винні свої злочинні дії; чи висловлювалися погрози на адресу потерпілого, на адресу інших осіб, якщо так, то які, у чию саме адресу, ким; чи поширювали при цьому друковані видання націоналістичного або іншого радикального змісту, якщо так, то які саме, хто, де, у якій кількості; чи виготовляли написи або малюнки націоналістичного або іншого радикального змісту, якщо так, то скільки, де, які, хто саме, які засоби та знаряддя при цьому використали; чи запам'ятав прикмети злочинців, особливості (анатомічні або динамічні), які саме, чи може їх описати; чи знає про приналежності винних до якої-небудь партії, суспільного чи релігійного руху, злочинного угруповання; якщо знає, то до якої саме, де вона дислокується. Як бачимо, саме від свідків можна отримати найбільш повну та об'єктивну інформацію про подію злочину, про учасників конфлікту, про конкретну участь кожного з них у подіях, що цікавлять слідство.

Одним з важливих тактичних прийомів при розслідування злочинів такого виду є застосування експертизи. Так, якщо в процесі скоєння злочину винними використовувалася вогнепальна зброя та під час розслідування було виявлено сліди її застосування, повинна бути призначена судово-балістична експертиза, яка допоможе встановити, чи застосовувалася використана злочинцями зброя раніше, які її основні характеристики (тип, марка, калібр тощо), а при виявленні зброї відповісти й на питання – чи не з представленої зброї велася стрілянина.

Якщо під час розслідування буде виявлено відеозапис із записом (на окремих носіях, у соціальних мережах) скоєного злочину або якоїсь його частини, такі матеріали повинні стати об'єктом експертних досліджень. Питання, які можуть бути поставлені перед експертами, повинні бути сформульовані таким чином, щоб націлювати на з'ясування деяких соціально-психологічних механізмів впливу текстів, малюнків, усних висловлень тощо на тих осіб, яким вони адресовані, оскільки в експертному аналізі передусім повинні бути представлені сутнісні характеристики з позиції експерта таких явищ, як розпалення ворожнечі, нетерпимості, образа національної честі та гідності, розкрито механізми інформаційного та психологічного впливу оцінюваної події на індивіда й групу тощо. Тільки після цього можлива дальша досить об'єктивна характеристика самого досліджуваного матеріалу.

Крім того, з досвіду Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз, у випадках учинення вбивств з національної, расової або релігійної ненависті, також має проводитись окремо лінгвістична та

психологічна експертизи [8, с. 163]. Властивістю лінгвістичної експертизи є наявність двох аспектів дослідження, які досліджуються в сукупності, кожен за своїм напрямом. Так, лінгвістичне дослідження спрямоване на виявлення при вчиненні злочину або при його готуванні якихось дій, у тому числі здатних спричинити розпалювання національної або релігійної ворожнечі, наявність негативних характеристик представників певної раси, національності чи релігії, а також смислової спрямованості висловлювань при вчиненні злочину. Психологічне дослідження спрямоване на визначення того, яким чином інформація, що містилася у висловлюванні, впливала на аудиторію, якій призначалася, і чи вона могла призвести до здійснення будь-яких дій, вияву негативних емоційних реакцій, здатних спрямувати на розпалювання національної або релігійної ворожнечі, принизити національну чи расову честь та гідність, образити релігійні почуття.

Висновки. Труднощі обрання правильної тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій при розслідуванні умисних убивств з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, обумовлені складним механізмом доведення мотиву злочину, неоднозначною правовою оцінкою дій винних, з відсутністю необхідного та достатнього криміналістичного забезпечення процесу розслідування цих злочинів. Основний арсенал тактичних прийомів при розслідуванні цього виду злочину має застосовуватися при проведенні таких слідчих дій, як огляд місця події, огляд трупа, допит підозрюваного, допит свідків та призначення експертизи (насамперед психологічної та лінгвістичної). Специфіка тактичних прийомів при проведенні означених слідчих дій полягає в потребі діяти обережно, застосовувати нетрадиційні версії та розробляти для допиту питання, які буде спрямовано на розкриття мотиву злочину. Надалі дослідження цієї тематики є перспективними з точки розу розкриття специфіки кожної з названих у цій статті слідчих (розшукових) дій при розслідуванні умисних убивств з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості.

Використані джерела:

1. Конституція України від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1996, N 30, ст. 141
2. Чумак Ю. Злочини на ґрунті ненависті на Слобожанщині: у 2015 році потерпали іноземці та «свідки Єгови» / Ю. Чумак [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://khpq.org/index.php?id=1454208438>
3. Савченко А.В. Вплив мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості на кваліфікацію злочинів / А. В. Савченко // Вісник Академії адвокатури України. - 2010. - № 1 (17). - С. 174-177.
4. Дорош Л.В. Мотив расової, національної чи релігійної нетерпимості як кваліфікуюча ознака злочинів проти життя й здоров'я особи / Л.В. Дорош // Проблеми законності. - 2011. - Вип. 114. - С. 163-173.
5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2001, N 25-26, ст.131.
6. Галагуря Є.Л. Криміналістична характеристика умисних убивств -з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості / Є.Л. Галагуря // Право і безпека. - 2016. - № 2 (61). - С. 65-69.

7. Пазинич Т.А. Основні положення розслідування вбивств, що вчинені з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості / Т.А. Пазинич // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2016. – Вип. 4. – С. 259-263.

8. Розслідування злочинів, вчинених на ґрунті нетерпимості. Навчально-практичний посібник / За ред. І.М. Осика. – Київ, 2012 – 167 с.

Стаття надійшла до редколегії 02.06.2017

Галагура Е. Л. Особенности тактики отдельных следственных (розыскных) действий при расследовании умышленных убийств по мотивам расовой, национальной или религиозной нетерпимости

Автором рассмотрена специфика тактики отдельных следственных (розыскных) действий при расследовании умышленных убийств по мотивам расовой, национальной или религиозной нетерпимости. Определено, что трудность избрания правильной тактики проведения отдельных следственных действий при расследовании преступлений этого вида, обусловлена сложной механизмом доказывания мотива преступления, неоднозначной правовой оценкой действий виновных, с отсутствием необходимого и достаточного криминалистического обеспечения процесса расследования этих преступлений. Автор отмечает, что особенность тактических приемов при проведении таких следственных действий как осмотр места происшествия, осмотр трупа, допрос подозреваемого, допрос свидетелей и назначение экспертизы состоит в необходимости действовать осторожно, применять нетрадиционные версии и разрабатывать для допросов вопросы, которые будут направлены на раскрытие мотива преступления.

Ключевые слова: мотив, нетерпимость, тактика расследования, осмотр места происшествия, обзор трупа, допрос.

Galagurya Ye. Features of Tactics of Investigative (Search) Actions in Investigation of Intentional Murders Caused by Racial, National or Religious Intolerance Motives

The author considers the specifics of the tactics of individual investigative (search) actions in the investigation of intentional murder on motives of racial, national or religious intolerance. It's determined that the difficulty in choosing the correct tactics of conducting separate investigative actions in investigating the crime of this type is due to the complex mechanism of motivation of the crime, ambiguous legal assessment of the actions of the guilty, and the lack of necessary and sufficient forensic provision of the investigation process for these crimes. The author observes that the peculiarity of tactical methods during conducting such investigative actions as review of the place of the event, review of the corpse, questioning the suspect, questioning witnesses and appointing an examination involves the need to act with caution, apply unconventional versions, and develop questions that will be aimed at disclosing the motive of the crime. In carrying out the review of the place of the event, it should be taken into account that the actions of the perpetrator were directed to the demonstration of the motive for the commission of the crime, or accompanied by actions or statements that declared the existence of a motive for national, racial or religious hatred or hostility. In carrying out the review of the corpse, the investigator must ensure that the victim (directly on the body and clothing) does not have special inscriptions, notes or other messages

indicating the national, racial or religious grounds for committing the crime. Depending on the responses of the suspect to the interrogation, the assessor's assessment depends on the objectivity and completeness of the testimony given to him, the prediction of the behavior of the interrogator in the course of further investigation, the decision on his participation in such complex emotional and psychological aspects of other investigative actions. In carrying out the examination, the study seeks to determine how the information contained in the statement influenced the intended audience, and whether it could lead to any action, the appearance of negative emotional reactions that could lead to incitement to national or religious hatred, humiliating national or racial honor and dignity, offending religious feelings.

Key words: motive, intolerance, tactics of investigation, review of the place of the event, review of the corpse, questioning.

УДК 343.985.2

**В. В. Коваленко,
А. С. Кудінов**

ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ДОПИТУ ПІДОЗРЮВАНИХ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖОК НАФТИ ТА НАФТОПРОДУКТІВ З МАГІСТРАЛЬНИХ ТРУБОПРОВОДІВ

Статтю присвячено особливостям тактики допиту осіб, які підозрюються у вчиненні крадіжки нафти та нафтопродуктів з магістральних трубопроводів. На основі аналізу матеріалів слідчої та судової практики виявлено типові недоліки, які допускаються при проведенні цієї слідчої (розшукової) дії. Надано функціональну класифікацію підозрюваних і запропоновано низку практичних рекомендацій з оптимізації процесу проведення допиту для досягнення найбільшої ефективності.

Ключові слова: допит, предмет допиту, тактика допиту, підозрюваний, крадіжка, нафта та нафтопродукти, магістральний трубопровід.

Постановка проблеми. Допит осіб, які підозрюються у вчиненні крадіжки нафти та нафтопродуктів з магістральних трубопроводів, є однією з ключових слідчих (розшукових) дій, притаманних початковому етапу розслідування, а отримані в результаті його проведення показання часто визначають перспективи та хід подальшого слідства. Криміналістичне значення цих показань полягає в тому, що вони є основою для висунення обвинувальної версії, а також головними джерелами при формулюванні обвинувачення; надають цілісне уявлення про скоєний злочин, тоді як інші докази містять лише окремі фрагменти скоєного протиправного діяння [6, с. 3].

Однак дослідження, що ми провели, свідчить, що результативність первинних допитів підозрюваних була вкрай низькою, а слідчі нерідко припускаються суттєвих помилок. Зокрема, аналіз слідчої та судової практики дозволив установити, що поверхневий та неповний допит мав місце в 59% випадків; не з'ясувалися потрібні питання в 26,4% випадків; під час допиту 2,4% осіб не використовувалися відомості, отримані в результаті проведення інших слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Лише в 9,8% випадків допит було сплановано. Таким чином,